Bohemia centralis 36 – regionální sborník pro Střední Čechy

Předkládaný sborník s 335 stranami textu a 30 stranami barevných příloh pokrývá rozsáhlou paletu přírody Středních Čech. Liší se tím od monotematických sborníků č. 34 a 35, které se zabývaly přírodou pohoří Brd, jehož část byla vyhlášena chráněnou krajinnou oblastí (blíže Živa 2019, 1: LI a 2020, 1: XXII).

Tento sborník sleduje užší téma pouze ve čtyřech příspěvcích z nově koncipované CHKO Kokořínsko – Máchův kraj. Jde o soubor dvou rozsáhlých algologických studií o tekoucích a stojatých vodách. Jan Kaštovský, Tomáš Hauer a Tomáš Bešta referují o tekoucích vodách v oblasti. Na 20 lokalitách během let 2016 a 2017 nalezli 648 druhů fototrofních mikroorganismů, což je značná druhová bohatost. Mimo druhů běžných s vysokou ekologickou tolerancí byly též zaznamenány druhy vzácné. Na jednotlivých lokalitách žila překvapivě různorodá směs druhů oligotrofních (čistomilných) i eutrofních (z vod bohatých na živiny), slanomilných i citlivých na zasolení. Je to způsobeno hustým osídlením oblasti a vlivem lidské činnosti na původně čisté toky. Ve stejnou dobu Olga Lepšová-Skácelová zkoumala fytoplankton tří velkých rybníků v oblasti – Máchova jezera, Břehyňského a Novozámeckého rybníka. Všechny nádrže byly druhově bohaté (od 325 do 383 druhů). Početnost fytoplanktonu výrazně kolísala během roku a zvyšovala se zejména během vývoje vodního květu v létě. Autorka hodnotí rybníky každý samostatně a vyslovuje doporučení pro jejich další využití rekreační a rybářské. Současný stav ichtyocenóz na vodních tocích byl předmětem studie Pavla Vlacha a Davida Fischera. Na podzim 2017 provedli průzkum na 43 profilech na Ploučnici, Liběchovce, Pšovce, Obrtce a Robečském potoce a dalších menších tocích. Jejich rybí osádka se značně lišila, nejosídlenější se ukázala Ploučnice. Celkem se podařilo zastihnout 17 druhů ryb ve variabilních počtech, nejvíce ryb bylo nalezeno v Bobřím potoce. Práce se zabývala zhodnocením historického vývoje populací v jednotlivých vodních tocích a konstatovala v podstatě stabilní situaci, pouze je nápadný vzrůstající počet okouna říčního (*Perca fluviatilis*). Soubor studií z Máchova kraje doplňuje průzkum savců od Jaroslava Červeného, Miroslava Zikmunda, Zdeňka Vitáčka a Aleny Červené. Na vybraných 30 lokalitách byli během r. 2017 savci pozorováni přímo, bylo použito noční sledování silnými světly, proběhl sběr uhynulých jedinců na komunikacích nebo odchyty drobných savců do živochytných pastí. Tyto metody zachytily 42 druhů, nejvíce drobných zemních savců. Zajímavé bylo zjištění několika exemplářů šakala obecného (*Canis aureus*), který se donedávna u nás nevyskytoval. Na druhé straně patří vlk obecný (*Canis lupus*) už k běžným druhům sledované oblasti, kde se i rozmnožuje.

1 Slanomilná a kriticky ohrožená kuřinka solná (*Spergularia marina*) si našla druhotné útočiště v silniční dlažbě centra Příbrami, kde jí vyhovuje zimní solení vozovky. Foto R. Hlaváček

Další obsah sborníku je různorodý. Zahrnuje dva příspěvky botanické. Jan Roleček a Martin Šťastný upozorňují na opětovný nález zvonovce liliolistého (*Adenophora liliifolia*) ve středním Polabí. Vztahují tuto pozoruhodnou rostlinu k jejímu častému výskytu na Jižním Urale, kde byla zastižena v boromodřínovém lese při návštěvě v r. 2011. V Polabí roste v subkontinentální doubravě, jejíž vegetace se podobá semiboreálním lesům na východní hranici jejich rozšíření. Druhý botanický příspěvek, od Rudolfa Hlaváčka a Lindy Trunečkové, podrobně dokumentuje výskyt kuřinky solné (*Spergularia marina*, obr. 1) v městě Příbrami. Tento obligátně halofilní druh se vyskytoval pouze na slaniscích kolem slaných pramenů, kde je hodnocen jako zvláště chráněný a kriticky ohrožený. Druhotně roste v důsledku solení komunikací a jako takový byl studován podrobně právě v Příbrami. Zjistilo se, že se nachází výhradně na starých komunikacích s dlážděným povrchem, kde může vytrvávat ve spárách mezi dlažebními kostkami. Výskyt kuřinky v širším regionu a možnosti šíření jsou zde diskutovány.

Další příspěvky se týkají bezobratlých. Milan Řezáč referuje o svých dlouhodobých výzkumech pavouků a sekáčů v Klánovickém lese. Příroda Klánovického lesa byla podrobně popsána ve sborníku Natura pragensis 24 (2018; viz také Živa 2020, 2: LI–LII). Zjištěná diverzita je vysoká – 286 druhů pavouků a 11 druhů sekáčů, srovnatelná s nejhodnotnějšími biotopy v České republice. U vzácných druhů nejde však o lesní prvky, ale obyvatele nelesních biotopů, jako jsou rašelinné mokřady nebo písčiny a vřesoviště. To je v souladu s dalšími nálezy rostlin a živočichů – současný Klánovický les vznikl po zániku několika vsí a chybí zde kontinuita lesního společenstva.

Příspěvek Petra Dolejše se zabývá obcí Žleby na Kutnohorsku, která leží v údolí řeky Doubravy obklopená zalesněnými svahy. Autor studoval výskyt pavouků a mnohonožek, na rozdíl od blízkých Železných hor o nich nebyly v této obci zatím žádné zprávy. V letech 2014–19 nalezl 121 druhů pavouků a 29 druhů mnohonožek, což je relativně velký počet ve srovnání s jinými intravilány. Šlo většinou o běžné druhy, pouze tři jsou zařazené v červeném seznamu. Tato studie, stejně jako zmíněná práce o kuřince solné z Příbrami, ukazuje na hodnotu znalostí o intravilánu obcí. V tomto duchu pokračuje i další studie P. Dolejše, Šimona Zemana a Jiřího Moravce o biotě louky Na Hupech v Praze-Modřanech. Autory zaujala rozlohou malá enkláva (3 ha), která má v kontextu rekreačního potenciálu Modřanské rokle nezaměnitelný význam. Této xerotermní enklávě již věnovali pozornost v letech 2018–20. Sledovali výskyt pavouků, sekáčů, mnohonožek, stonožek, stejnonožců, křísů, ploštic, brouků, dále i obojživelníků a plazů. Pro dokreslení lokality byl proveden floristický průzkum, který doložil výskyt teplomilných a acidofilních bylin a keřů. Potvrdil se druhově bohatý výskyt pavouků (90 druhů), křísů (47), ploštic (66), zajímavý byl i počet druhů dalších skupin. Výzkum se uskutečnil hlavně kvůli bezprostřednímu ohrožení této lokality v zastavěném území a jako argument pro její další zachování.

Nejrozsáhlejší prací sborníku je studie Jany Hyklové a Petra Karlíka Lesní biotopy ohrožené změnami hydrologického režimu v CHKO Brdy. Hydrologické poměry zkoumali na 31 lokalitách, rozmístěných po celé chráněné oblasti. Lokality vybrané v různých hospodářských souborech byly popsány z hlediska geomorfologie, hydrologie, vegetace a vždy je připojeno ochranářské doporučení ohledně regulace toku a odvodňování. Byla provedena a statisticky zpracována řada měření odvodňovacích zařízení. Na základě těchto šetření autoři zhodnotili hydrologický význam Brd, které jsou velmi důležité v kontextu středních Čech, strádajících na většině míst nedostatkem srážek. Z tohoto hlediska je odvodňování lesních mokřadů zbytečné, a dokonce škodlivé.

Sborník Bohemia centralis 36 navazuje na dlouhou předchozí řadu, která se zabývá středočeskou přírodou a převážně přírodními poměry chráněných území a chráněnými krajinnými oblastmi. Přibližuje tak přírodní poměry v různých oborech nejen odborné veřejnosti, ale také laikům zajímajícím se o ochranu přírody.

Sborník je neprodejný, k vyzvednutí nebo na objednávku (za cenu balného a poštovného) v knihovně ústředí Agentury ochrany přírody a krajiny ČR, Kaplanova 1931/1, Praha 11 – Chodov nebo na Regionálním pracovišti Střední Čechy, Podbabská 2582/30, Praha 6, Výzkumný ústav vodohospodářský TGM.

© Nakladatelství Academia, SSČ AV ČR, v. v. i., 2021. Přetisk článků včetně obrázků se výslovně zapovídá. Veškerá práva včetně práva reprodukce jsou vyhrazena.